

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/181222,TEKST-AUDIO-80-lat-temu-Grupy-Szturmowe-Szarych-Szereg-ow-przeprowadzily-Akcje-po.html>
25.04.2024, 11:19

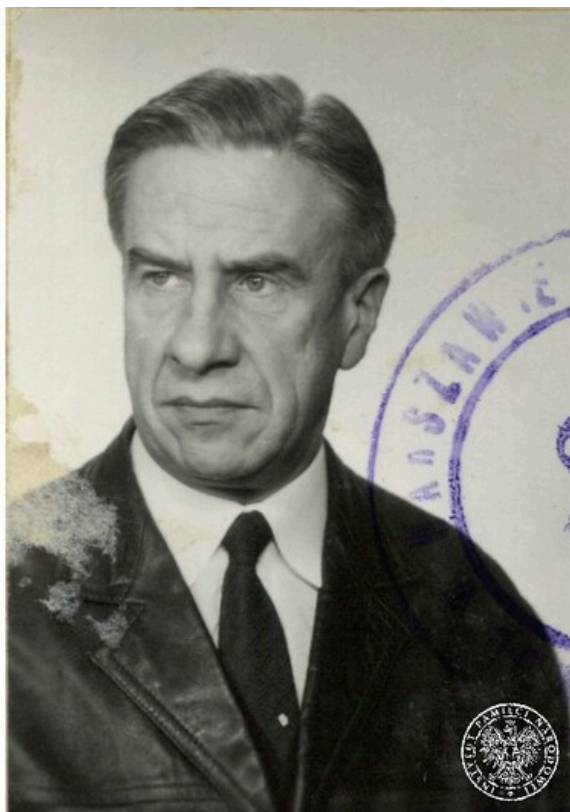
[TEKST + AUDIO] 80 lat temu Grupy Szturmowe Szarych Szeregów przeprowadziły Akcję pod Arsenalem

Data publikacji 23.03.2023

26 marca 1943 r. kilkunastu członków Grup Szturmowych Szarych Szeregów przeprowadziło akcję o krypt. „Meksyk II”, znaną bardziej jako akcja pod Arsenalem, której celem było odbicie Jan Bytnara ps. „Rudy”, aresztowanego razem z ojcem Stanisławem w nocy z 22 na 23 marca. Akcja została zaplanowana przez Tadeusza Zawadzkiego ps. „Zośka”. Jej dowódcą był Stanisław Broniewski ps. „Orsza”. W trakcie walki zginęło czterech Niemców. Natomiast po stronie polskiej dwóch żołnierzy Szarych Szeregów - Aleksy Dawidowski „Alek” i Tadeusz Krzyżewicz „Buzdygan” - zostało śmiertelnie rannych (zmarli w następnych dniach), a kolejnego, Huberta Lenka „Huberta”, Niemcy schwytali i zakatowali potem w śledztwie.

Jan Bytnar w okresie okupacji był dowódcą hufca „PD” (Południe) warszawskich Grup Szturmowych, stanowiącego jednocześnie pluton Sad (Sabotaż i Dywersja). Jego zatrzymanie było dużym ciosem nie tylko dla kolegów, ale również dla działalności podziemnej, w tym m.in. dla akcji tzw. małego sabotażu. **Tadeusz Zawadzki ps. „Zośka”, komendant hufca „Centrum”, podjął działania mające na celu odbicie „Rudego”.** Przygotował plan, który był później kilkakrotnie modyfikowany. Zakładał on utworzenie kilku sekcji złożonych z 3-4 osób, które miały zaatakować samochód wiozący Bytnara.

Zamierzano uwolnić Bytnara w czasie przejazdu samochodu-więźniarki z al. Szucha 25, gdzie mieściła się w okresie okupacji

Dowódca akcji - Stanisław Broniewski ps. „Orsza”

siedziba Geheime Staatspolizei i SD
Dystryktu Warszawskiego, do więzienia
śledczego, lub w trakcie drogi powrotnej.

Dowództwo akcji powierzono

Stanisławowi Broniewskiemu ps.

„Orsza”. Zostały uruchomione osoby
kontaktowe: Leon Wanat, pełniący na
Pawiaku funkcję tzw. więźnia funkcyjnego, tj.
pisarza w kancelarii, oraz Zygmunt
Kaczyński ps. „Wesoły”, który jako akwizytor
słodczy firmy Wedel często przebywał w
siedzibie Gestapo. Postawiono w gotowości
ludzi oraz przygotowano broń. Oczekiwano
tylko na zgodę dowództwa Oddziałów
Dyspozycyjnych Kedywu Komendy Głównej
Armii Krajowej.

**Pierwotnie planowano, że akcja, której nadano kryptonim „Meksyk I”, zostanie
przeprowadzona 23 marca.** Nie doszła ona jednak do skutku, gdyż dowódca Oddziałów
Dyspozycyjnych, Jan Kiwerski ps. „Lipiński”, przebywał wówczas poza Warszawą. Dopiero
26 marca, późnym popołudniem, nadeszła z jego strony zgoda na akcję.

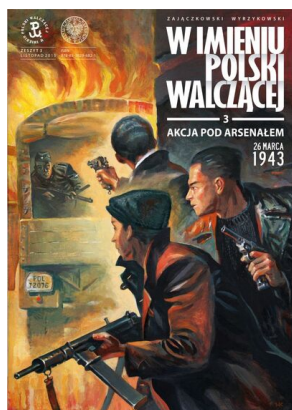
Uderzono u zbiegu ul. Bielańskiej, Długiej oraz Nalewki, gdy samochód-więźniarka, z
„Rudym” oraz kilkunastoma innymi więźniami, jechała z Szucha na Pawiak. **Niestety
walka od początku nie przebiegała według założonego planu.** „Zośka” strzelił do
policjanta granatowego, który zauważył, co się dzieje i użył broni. Wywołało to z kolei
reakcję gestapowca siedzącego w ciężarówce transportującej osadzonych. **Mimo rzucenia
w kierunku pojazdu butelek zapalających, nie udało się go całkowicie zatrzymać i
auto jechało dalej.** Doszło do wymiany ognia między gestapowcami a członkami akcji.
Dopiero atak grupy „Zośki” doprowadził do ustąpienia Niemców. „Rudy” oraz 20
innych więźniów zostało odbitych (choć meldunek KG AK z marca 1943 r. podaje liczbę
15 osób), jednak w czasie odwrotu oddział został zaatakowany przez grupę Niemców z
Arbeitsamtu. W trakcie walki postrzelony został Maciej Aleksy Dawidowski ps. „Alek”, który
mimo odniesionej rany, zdołał rzucić granat, co otworzyło drogę ucieczki.

**Niestety, pomimo pomyślnego odbicia więźniów akcji nie można było uznać za
udaną: kilka dni później - 30 marca 1943 r. - wskutek odniesionych ran zmarli:
Jan Bytnar oraz Maciej Aleksy Dawidowski, natomiast 2 kwietnia Tadeusz
Krzyżewicz ps. „Buzdygan”.** Pomysłodawca akcji, Tadeusz Zawadzki ps. „Zośka” zginął
kilka miesięcy później, w nocy z 20 na 21 sierpnia 1943 r., w czasie akcji „Taśma” w
miejscowości Sieczychy koło Wyszkowa. Po stronie niemieckiej zginęło 4 gestapowców,
kilku zostało rannych. Chociaż przypuszcza się, że straty nieprzyjaciela mogły być większe.
**Niemcy już następnego dnia - 27 marca 1943 r. - dokonali odwetu,
rozstrzelując na Pawiaku 140 więźniów. Doszło również do aresztowań, m.in.**

rodziny Trzcíńskich oraz Zdanowiczów.

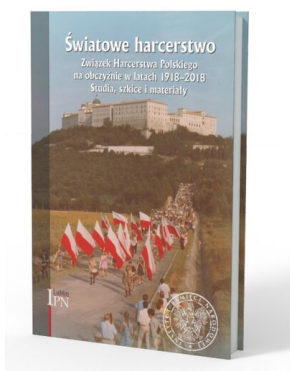
Akcja pod Arsenalem stała się tematem książki Aleksandra Kamińskiego pt. Kamienie na szaniec, wydanej jeszcze w okresie okupacji, której podstawą były zapiski Tadeusza Zawadzkiego. Akcji „Meksyk II” poświęcono również filmy pt.: Akcja pod Arsenalem w reż. Jana Łomnickiego (1977) oraz Kamienie na szaniec w reż. Roberta Glińskiego (2014) .

31 marca 2020 r. został wyemitowany film animowany na podstawie komiksu „Akcja pod Arsenalem 26 marca 1943” z serii „W imieniu Polski Walczącej”, przygotowany przez warszawski oddział IPN w związku z 77. rocznicą Akcji pod Arsenalem. [Film jest dostępny na naszym kanale IPNTv:](#)

Akcja pod Arsenalem

W 2019 r. ukazała się książka pt. „Światowe harcerstwo. Związek Harcerstwa Polskiego na obczyźnie w latach 1918-2018. Studia, szkice i materiały” pod red. Marka Wierzbickiego, Teresy Szadkowskiej-Łakomy i Jagody Kaczorowskiej. W latach 1918-2018 w najważniejszych ośrodkach emigracyjnych działały drużyny harcerskie, które krzewiły patriotyzm wśród młodszych pokoleń emigrantów. Szczególne zasługi ma pod tym względem - powstały w 1946 r. - Związek Harcerstwa Polskiego działający poza granicami Kraju, który działa nieprzerwanie aż do czasów współczesnych. Jego struktury znajdują się w najważniejszych skupiskach polonijnych na świecie, a zwłaszcza w Wielkiej Brytanii, USA, Kanadzie, Argentynie, Australii i Francji. Niniejsza książka - jako pierwsza - przybliży konteksty i warunki harcerskiej służby w tych krajach, uświadamiając rangę harcerskiego wychowania w tak specyficznych warunkach. [Książkę można ją nabyć w naszych księgarniach stacjonarnie lub online.](#)

swiatowe-harcerstwo-
związek-harcerstwa-
polskiego

W 2015 r. IPN wydał książkę pt. „Sto lat harcerstwa” autorów: Wojciech Hausner, Marek Wierzbicki. Publikacja pokazuje różnorodność harcerstwa, które ani przed II wojną światową, ani w jej czasie, ani w okresie powojennym nie było ruchem jednorodnym. Publikację wyróżniono nagrodą czytelników w kategorii „Najlepsza książka popularnonaukowa poświęcona historii Polski w XX wieku” w 9. edycji konkursu „Książka Historyczna Roku”. Autorzy książki – historycy i harcerze – w przystępnej formie opisali powstanie ruchu harcerskiego na ziemiach polskich. [Niniejszą książkę można pobrać bezpłatnie z portalu przystanekhistoria.pl](#)

100 lat harcerstwa

W 2022 r. Biuro Edukacji Narodowej IPN przygotowało dla szkół i nauczycieli tekę edukacyjną pt. „Harcerstwo w służbie Rzeczypospolitej”, która w przekrojowy sposób pokazuje jego historię i ponadczasowe wartości. Tekę, w tym liczne materiały edukacyjne poświęcone harcerstwu, można pobrać bezpłatnie ze strony: <https://edukacja.ipn.gov.pl>

Teki edukacyjne IPN

Dodatkowo zachęamy do zapoznania się z licznymi materiałami audio-wideo, artykułami naukowymi, które poświęcone są harcerstwu polskiemu w portalu przystanekhistoria.pl:

- [Ewa Liszkowska, Kazimierz Grenda \(1906-1959\)](#)
- [Izabella Kopczyńska, Irena Bobowska – niezwykła bohaterka](#)
- [Patrycja Resel, Harcerka z Legionu Wyzwolenia. Helena Janaszczyk \(1910-1940\)](#)
- [Piotr Niwiński, Gimnazjalny patriotyzm](#)
- [Jerzy Autuchiewicz, Brunon Hlebowicz – nauczyciel, harcerz, obrońca Grodna](#)

PLIKI DO POBRANIA

[Dr Paweł Kosiński o Akcji pod Arsenalem \(mp3, 4.11 MB\) 24.03.2023 15:21](#)
[Dr Paweł Kosiński o Akcji pod Arsenalem \(wav, 74.03 MB\) 24.03.2023 15:21](#)